

7. Спогади Валентини Семенівни Шакоцько, 1936 р. н. (с. Слоут Глухівського р-ну Сумської обл.)

8. Спогади Ніни Миколаївни Шакоцько, 1956 р. н. (м. Глухів Сумської обл.)

9. ЦДАВШВУ, ф. 4626, оп. 1, спр. 28, арк. 100-115.

10. ЦДАГОУ, ф. 1, оп. 23, спр. 4356, арк. 5-80.

Опоприенко Е.В. Переселенцы с территории Польши 1944-1947 г. Глуховский аспект

В статье рассматривается вопрос принудительного переселения украинцев с территории Польши после подписания Договора между Польским Народным Освободительным Комитетом и Украинской Советской Социалистической Республикой 9 сентября 1944 года. На основании архивных документов и воспоминаний участников тех событий, а также их наследников рассматривается вопрос хозяйственного устройства, трудовой деятельности, учебы и адаптации переселенцев на территории Глуховщины.

Ключевые слова: Договор 9 сентября 1944 года, переселенцы, лемки, Верхонля Малая.

Опоприенко О.В. Emigrants from the territory of Poland in 1944-1947 years. Hlukhiv aspect

In this article it is dedicated the question of forced remove of Ukrainians from the territory of Poland at the result of sign of the agreement between Poland and Ukrainian Soviet Social Republic on the 9th of September 1944. On the basis of documents and memories of eyewitnesses the question of economic activity, studying and adaptation of on the territory of Hlukhiv Region.

Key words: Agreement between Poland and Ukrainian Soviet Social Republic on the 9th of September 1944, immigrants, lemky, Verkhomlia Malaia.

23.03.2013 р.

УДК 908(477)Гончар«19»

В.В. Терлецький

ГЛУХІВЩИНА ТА ЇЇ ЛЮДИ В ПОЛІ ЗОРУ ОЛЕСЯ ГОНЧАРА

В статті розглядаються питання уваги і глибокого чуйного відношення Олеся Гончара до осіб, пов'язаних з Глухівщиною: допомоги їм на ниві красного письменства та в житті.

Ключові слова: Глухівщина, Олесь Гончар, С. Реп'ях, А. Погрібний, В. Батюк.

Минуле Глухівщини у контексті історії України вивчалось і доносилося до читача багатьма уродженцями або причетними до цього північно-східного регіону нашої країни особами. Особливо чітко це простежується у відгуках, стосунках з ними класика української літератури, державного діяча, лауреата Шевченківської премії Олеся Гончара. Особисті зустрічі з цим видатним письменником, листування з ним були покликком до роздумів, осмислення тогочасної дійсності, зваження баченого, а потім – натхнення до творчості засобом підвищення їх літературної майстерності, розширення масштабу власної праці.

Десь на початку 60-х років з Олесем Гончаром познайомився уродженець м. Глухова, поет-пісняр

Станіслав Реп'ях, який, на жаль, минулого 2012 року пішов від нас на 74-му році життя. Час від часу вони листувалися. Станіслав Опанасович повсякчас не минав нагоди, а особливо в період керування Чернігівською організацією Національної Спілки письменників України, щоб взяти активну участь у відзначенні подій на терені нашої історії, науки, культури, освіти, красного письменства.

6 квітня 1980 р. Олесь Гончар йому писав: «Дорогий Станіславе Опанасовичу! Дуже хотілось би побувати на відкритті свята в рідному селі Павла Григоровича Тичини, та ще не знаю, як складеться мій сьогорічний травень. Можливо, доведеться бути в далекій дорозі (зараз питання вирішується), якщо ж буду 12 травня вдома, то ... Одне слово, на початку травня зателефонуйте мені до Києва. З пошаною Олесь Гончар» [3, 184-185].

У 1989 р. почала ламатися крига забуття, викреслення із згадок, заборони друкування творів уродженця містечка Вороніж Глухівського повіту П.О. Куліша, поступового скидання з нього штучно накинутого ярлика українського буржуазного націоналіста. Від Сумщини на Чернігівщину були відряджені поет Анатолій Гризун та автор цієї статті. Приятель Олеся Гончара тоді подарував книжечку своїх «Поезій» (К., 1983) з написом: «Шановному Вікторові Володимировичу Терлецькому на згадку. Ст. Реп'ях. 6/IV-89 р./ А далі приписав: «х. Мотронівка, біля могили П. Куліша, Г. Барвінок і В. Білозерського» [1].

Він із задоволенням прийняв запрошення приїхати на конференцію до батьківщини Куліша у Вороніж. І таки прибув з чернігівським поетом А. Олійником. На святі 8 вересня того ж 1989 року прочитав свій новий вірш «До мовного питання». Певно, виконуючи заповіт Олеся Гончара, який 20 червня, за два роки до цього, писав М. Горбачову до ЦК КПРС: «Стараннями тех, кому гласность и сегодня явно не по душе, язык украинского народа последовательно изгоняется из школы, ему больше не находится места в учреждениях, в детских садах, в средних и высших учебных заведениях, где еще после войны преподавание велось – как правило – на украинском языке. Сегодня же пользоваться языком народа считается «непрестижным», наоборот – игнорировать его, всячески унижать его считается среди наших ответственных чуть ли не модой, признаком «благонамеренности» [3, 277].

Ото ж Станіслав Реп'ях проголошував:

«Які беззахисні, хоч і тверді, слова!

Чужих не знаєм, кривні забуваєм...

Та мова предків, трепетна, жива

До нас волає ... Зможемо навзаєм?

Зуміємо серцями пригорнуть?

Душею оновитись без принуки?

Чи може, все розсиплеться, як ртуть,

Нікими будуть діти і онуки?

Цього б хотілось блазням-глупакам,

Що всі святині віддають в офіру...»

Того ж дня ми з Кулішевого Воронежа виїхали

до Новгород-Сіверського, де С. Реп'ях підписав на подарованій книжці «Вербная дорога» (М., 1989) пам'ятні слова: «На згадку про відкриття пам'ятка Ярославни».

...Року 2006-го, 12 серпня, перебуваючи на Шосткинщині на фольклорно-мистецькому святі на честь Пантелеймона Куліша, зініціював поїздку до Глухова видатний вчений, академік, доктор філологічних наук, публіцист і громадсько-політичний діяч Анатолій Погрібний (1942-2007). Супроводжували його О.О. Лазаревський, правнук відомого історика Лівобережної України О.М.Лазаревського (1834-1902), який найтіснішим чином був пов'язаний службовою працею, історико-літературними дослідженнями, сімейним життям (13 червня 1876 р. повинчався в Михайлівській церкві міст. Вороніж Глухівського повіту з Ганною Миколаївною Шрамченко: його поручителем був судовий слідчий Глухівського повіту, надвірний радник П.Г. Васьков (1837-1902) [4, 66] та автор цієї статті.

У колишній гетьманській столиці усе цікавило Анатолія Григоровича – і храми, і Київська брама, пам'ятники міста. Ми не могли не спуститися до р. Есмань, а потім підійти до верстового стовпа із хрестом, встановленого в Глухові у 1991 р. на честь і в пам'ять Т.Г. Шевченка, коли відбувся похід-реквієм з нагоди 130-річчя перепоховання тіла Кобзаря.

Усе цікавило Погрібного. І, як мені здалося, він навіть поспішав побачити якомога більше... Поспішав. Вже рік по тому його не стало [5, 333].

Анатолій Погрібний після закінчення Харківського хіміко-механічного технікуму місцем праці обрав Шосткинський завод хімічних реактивів. То були 1959-1961 роки. З нагоди ювілейної дати – 100-річчя від дня народження Т.Г.Шевченка – він організував на підприємстві широке і гучне її відзначення. Виступив з доповіддю про поета, влаштував концерт. Лунали пісні на слова Т.Г.Шевченка, відбулася вистава за поемою «Наймичка», у якій сам читав текст від автора.

Та з часом поманив до себе Київський університет, намагання отримати вищу філологічну освіту. Заполонив душу потяг до літературної праці. Згодом він став відомим діячем на ниві красного письменства. Тісно зблизився з Олесем Гончаром, який почав повсякчас турбуватися про його творчий шлях. Зокрема, 11 грудня 1988 р. Олесь Терентійович писав професору, доктору університету Ля Салль (США, Філадельфія) Леоніду Рудницькому: «Якби Ви хотіли знати мою думку, кого б я міг би порекомендувати для участі в майбутній конференції, то я назвав би ім'я, можливо, відоме і Вам. Це професор Київського університету, доктор філології Анатолій Погрібний, автор багатьох праць з класичної і сучасної української літератури» [3, 293]. Олесь Гончар навіть повідомив його домашню адресу: «252100, м. Київ, вул. Будівельників, 32/2, кв.4». Місце помешкання, в

якому, можливо, не раз бував. Цьому ж пану, Леоніду Рудницькому, писав і згодом, 30 жовтня 1994 р.: «Якщо пан Анатолій (Погрібний) поїде до Вас на Шевченківську конференцію, то він, ясна річ, привезе й моє вітання і розповідь Вам про всі наші проблеми» [3, 394].

А таких було чимало. І найперше – проблема захисту рідної української мови. Згодом, з літа 1997 р. А.Г. Погрібний почав вести цикл передач по Національному радіо на цю тему. У 1999-му у видавничому центрі «Просвіта» випустив книжку мовленого «Якби ми вчилися так, як треба...» (Розмови про наболіле). У ній він, зокрема, в розділі «Коли зникає народна мова, народу більше немає» описав своє перебування в нашому краї наприкінці лютого 1998 р. І що прикметно, на обкладинці цієї книжки, подарованої автору статті 27 грудня 1999 р., вміщено фрагмент малюнка уродженця Глухівщини Георгія Нарбути (1919).

Невідомо, за яких обставин Олесь Гончар познайомився з Віктором Гавриловичем Батюком, який хоча й був на 21 рік молодше славетного письменника ХХ ст., але став одним із найближчих і щирих його друзів.

Спочатку про В.Г. Батюка. Уродженець с. Моствовка колишньої Свердловської області (РФ), лютий 1939 р., в 1946-му переїхав з батьками до нашого краю. Відгукнувшись у 1972 р. на його поетичну збірку «Полюси», автор статті написав до нього. Із США (Нью-Йорк) отримав відповідь: «Ми з вами, на жаль, не бачилися. Був я у Глухові двічі чи тричі, з батьком їздили на базар, до млина і т. інші місця. Перший-другий класи школи закінчив в с. Вороніж поблизу Шостки, з якої Ви мені написали оце тепер». У подальших рядках листа постає перед нами близька за духом, національно свідомою і приємно-ввічливою, шанобливою, особливо Олесю Гончару, людина.

Читаємо далі його спомини про Глухівщину: «То були єдині два роки в моєму житті, що я провів в українському середовищі, а поза тим і Шалигіне, де я здобув середню освіту, і Москва, і Київ, і Нью-Йорк – це все ті місця, де піклуються про збереження своїх мовних надбань, а не про те, щоб щось черпати з живої мови (С. Шалигіне – російське село). Зараз працюю в постійному представництві УРСР при ООН, в Нью-Йорку» [1]. Отримав він цю посаду після того, як закінчив у Москві інститут міжнародних відносин. На жаль, певно, з причини невідомості, укладачі енциклопедичного довідника «Сумщина в іменах» (Суми- 2003) не ввели його ім'я до цього видання.

«Проте літератором, – продовжував писати Віктор Батюк, – себе не вважаю, але в Москві, Києві, чи Нью-Йорку – завжди вважаю себе «сумським», бо моє рідне село – це кулішівський Вороніж».

Линувши в минуле, згадуючи ці поселення (Вороніж, Шалигіне), Батюк у віршах зізнався, що в глухівському краї прийшли до нього «перша

радість, перший біль», що тут була «перша праця перших піль», «купання перші в копані». І додав, мовби благав долю:

«Тільки не хочеться ніяк
Побачити колись над вечір,
Що я й життя – це різні речі».

Із листів Олесея Гончара до Батюка вражає кореспонденція від 5 березня 1990 р. Її текст багатий про що говорить. У ній опис свого фізичного стану. Розуміємо, що тільки з найближчою людиною, найкращим з друзів він міг повести мову про своє самопочуття: «Дорогий Вікторе Гавриловичу! Дякую Вам за всі дари і за новини (виборчі) теж. Я тут темний, радію нема, тож цікаво було дізнатися, чим живе виборчий світ. Режим у мене тоталітарний, бо трохи хапнув свободи й одразу далось взнаки. Веліли знову лежати. Моє діло, здається, затяжне. Якщо йтиме все без ускладнень, згодом переведуть в кардіологію, – там нібито буде вільніше і тоді, сподіваюсь, зустрінемося, я теж був би радий Вас бачити, хоч місце й невеселе. Та все ж – будемо оптимістами. Вітаю. Ваш Гончар» [3, 311].

Знову повертаємось до слів В.Г. Батюка: «Проте літератором себе не вважаю». Тут, на нашу думку, він дещо погрішив проти правди, висловився надто скромно, адже починаючи з першого вірша, опублікованого в журналі «Ранок» (1967, № 6), його поезії вміщувалися в часописах «Україна», «Вітчизна», «Радянська жінка», щоквартальнику «Поезії» (1969, № 2). Він переклав з бенгальської твори Рабіндраната Тагора і видав його «Поезії» з власною передмовою, як сходознавець-індолог надрукував п'єсу «Тарас Шевченко» М. Рая., збірку віршів К. Нозула Іслама (1983), видав поезію «Образ матері», нав'язав повістю В. Василювської «Райдуга».

Мало відомим є той факт, що він в США розшукав перші твори Івана Кулика (1897-1941). Цей український письменник у 1914 р. емігрував до США, у 1917-му повернувся на батьківщину. Вхід до складу першого радянського уряду України, в 1924-1926 рр. був консулом в Канаді, в 1934-му очолював Спілку письменників України, та в 1937-му був заарештований і безпідставно репресований.

Знайдені перші твори І. Кулика В.Г. Батюк надрукував в журналі «Радуга» (1970, № 9) та газеті «Літературна Україна». Після смерті Олесея Гончара в книжці «Вінок пам'яті Олесея Гончара» (К., 1997) вмістив спогади про Олесея Терентійовича під заголовком «Він Україні неба прихилив» і епіграфом «Шлю Вам найкращі біоструми такої прихильної до Вас душі». Вже з перших рядків бачимо, ким же був для В.Г. Батюка Олесь Гончар «Аби, замість писати спогади, була можливість кількахвилинного побачення з Олесем Терентійовичем. Він наповнив своєю присутністю моє існування, його посмішка, його замислений погляд, незбагненний магнетизм його особистості витають в українському повітрі. Завжди, коли подумки розмов-

ляв з Олесем, ввижалося, що Олесь невидимо стоїть десь поряд, вчувалося тепло його душі, інтелектуальна напруга випромінювалася з його високого чола. Ось і тепер думаю про Олесея Терентійовича, і повертається душевність спілкування» [2, 92].

Та ці спогади в друці Віктору Батюку вже не вдалося побачити. 2 грудня 1996 року він загинув у автомобільній катастрофі. Особистість Гончара, тепло його душі, згадані Батюком, бачаться також в листі автора знаменних творів «Прапороносці», «Собор» до 1-го секретаря Глухівського райкому КП України від 8 січня 1974 року:

«Шановні товариші!

Звертаюсь до вас у справі, яка без Вашого втручання навряд чи бути розв'язана.

В місті Глухові мешкає родина Матосових. Матосова Ольга Василівна – багатодітна мати, має медаль «Материнства 1 ст.», працює медсестрою в райлікарні. Чоловік Матосової в Глухівській СШ № 2 працює учителем, зараз він тяжко хворий. Ця багатодітна сім'я (у них шестеро малих дітей) проживає в аварійному будинку. Щоправда, родину прийнято до кооператива (ще в 1971 році), але, наскільки мені відомо, кооперативний будинок не будується і родина Матосових далі залишається в тяжкому стані з житлом. На її звертання про допомогу надходять формальні відписки.

Не маю сумніву, що Ви уважно поставитесь до цього клопотання, і я Вам буду вдячний за це.

З пошаною О. Гончар» [3, 140-141].

Посилання

1. Архів автора статті В.В. Терлецького.
2. Вінок пам'яті Олесея Гончара. Спогади. Хроніка. – К.: «Український письменник». – 1997. – 453 с.
3. Гончар Олесь. Листи. – К.: «Український письменник», 2008. – 431 с.
4. Лазаревський А.А. Pro domo sua (Про дом мой). – СПб., 1998. – 144 с.
5. Терлецький В. Незабутній українець, людина великого серця, чуйної душі // Життя і чин Анатолія Погрібного. Наукові розвідки, статті, спогади. – К.: «Прогрес», 2011. – 487 с.

Терлецький В.В. Глуховщина и ее люди в поле зрения Олесея Гончара

В статье рассматриваются вопросы внимания и глубокого чуткого отношения Олесея Гончара к лицам, связанным с Глуховщиной: помощи им на ниве писательства и в жизни.

Ключевые слова: Глуховщина, Олесь Гончар, С. Реп'ях, А. Погрибной, В. Батюк.

Terletsyky V.V. Hlukhiv region and it's people in Oles' Honchar's great attention

In the article gives the details of Oles' Honchar's great attention to the personalities connected with Hlukhiv region – his help in their professional and private life.

Key words: Hlukhiv region, Oles' Honchar, S. Rep'iah, A Pohribnyi, V. Batiuk.

15.03.2013 р.